

Symbolae Turcologicae. Studies in Honour of LARS JOHANSON. On his Sixtieth Birthday 8 March 1996. Ed. by Árpád Berta, Bernt Brendemoen and Claus Schönig. Swedish Research Institute in Istanbul, 6, Uppsala 1996, 246 s. [ISBN 91-86884-07-7; ISSN 1100-0333]

Mehmet Ölmez
Hacettepe Üniversitesi

Ülkemizde hemen çoğunlukla dilbilimi ve Türkoloji ayrı birer bilim dalı olarak görülmüştür. Her ne kadar uygulamada her iki bilim dalının ayrı olamayacağı söylene gelmişse de, şu an için, çok az bilimadamı her iki dalın ölçülerini kullanarak ürünler vermiştir. Yurtdışında ise Türkolojiyi ve dilbilimini özümseyerek çalışmalar yayımlamış, öğrenci yetiştirmiş bilimadamlarının sayısı biraz daha fazladır. Bunların başında da Prof. Dr. Lars Johanson gelmektedir. İçindeki yazıların başlıklarına değineceğimiz bu armağan ülkemiz dilbilimi ve Türkoloji çevrelerinde oldukça yakından tanınan Johanson'un 60. doğum yılı dolayısıyla Árpád Berta, B. Brendemoen ve C. Schönig yayımcılığı ve İsveç Araştırma Kurumu, İstanbul Bölümünün işbirliğiyle hazırlanmış.

Armağan Johanson'un kısa yaşamöyküsünün yer aldığı sunuş yazısıyla başlıyor. Bunu *Tabula Gratulatoria* izliyor. Armağanda Türkolojinin ve dilbiliminin değişik konularına ait 25 yazı yer almakta. Bu yazıları konularına göre karşılaştırmalı Türk dilleri, kökenbilimi, Altayistik, lehçebilimi gibi başlıklar altında inceleyebiliriz.

Dilbilimi ağırlıklı dört yazıdan ilki H. Boeschoten'a ait: "Zur Charakterisierung des Kodekopierens"; ikinci olarak Marcel Erdal'ın edilgenlik ve ettirgenlik ekleri çerçevesinde Türkçedeki edilgen ve düz cümleleri ele alan yazısı yer almaktadır (On Applying 'causative' to 'passive', mainly in Turkish). Üçüncüsü Tooru Hayasi'nin "The Dual Status of Possessive Compounds in Modern Turkish" başlığını taşıyan yazısı. Dördüncü yazı ise Klaus Röhrborn'un ilk baskısından itibaren Türkçe Sözlük'lerdeki türetmeleri, yeni sözcükleri elen çalışmasıdır (Studien zum neologistischen Wortschatz des Türkischen: Bildung von Verbalabstrakta durch Konversion und subtraktive Wortbildung).

Armağandaki etnolojiyle ilgili olduğunu söyleyebileceğimiz yazı ise Erika Taube'ye ait. Taube'ye gelinceye değin Altay Tuvaları hakkında bilim çevreleri çok az şey biliyordu. Bu yazıda Altay Tuvalarının kaşifi Taube'nin son 35 yıllık çalışmalarının bir özetini buluruz (Zur gegenwärtigen Situation der Tuwiner im westmongolischen Altai).

Armağanda ağırlığı oluşturan yazılar ise karşılaştırmalı Türkdilleri çalışmalarına ait. "Zur Frage der Kausativsuffixe im Kiptschakischen" başlıklı yazıda Árpád Berta, Kıpçak dillerinde ettirgenlik ekinin eylemin ünlü ya da ünsüzle bitişine göre

gösterdiği değişikliklere yer verir. Frithiof Rundgren ise Aramca *tūb*, Farsça *pasāva*'dan hareketle Türkçedeki *başka* ve *diğer* sözcüklerini ele alır (Turkish *başka* and *diğer*, Aramaic *tūb*, and Old Persian *pasāva*. A Contribution to the Theory of Translation). Klára Agyagási'nin yazısı, Tatar ağızlarında "ikiz" anlamına gelen yeni bir veriyle ilgilidir (Ein neues Mitgleid der türkischen Wörterfamilie mit der Bedeutung 'Zwiling'). Karşılaştırmalı Türkoloji çalışmalarının ustalarından Aleksandr M. Şçerbak'ın yazısı da Moğolcadaki Türkçe sözcüklerin Türkçeye geri dönüşlerinde görülen ses değişiklikleri üzerinedir (Irregular sound correspondences in Turkic languages conditioned by reborrowing from Mongolian). Elvira A. Grunina Türk dillerinde geçmiş zaman kavramını (pretemporal-) gösteren yapıları işlemekte (K istorii tyurkskoy pretemtemporal'noy sistemi | K истории тюркской претемтемпоральной системы).

Armağanda iki tane de lehçebilimine ait yazı bulunmakta. Bunlardan ilki Bernt Brendemoen'in Karadeniz ağızlarında durum eklerinde görülen karışıklığı ele alan yazısı. Brendemoen, bu karışıklığın bölgede konuşulan Kartvel dillerinden (Lazca vb.) kaynaklanıp kaynaklanmadığını irdeler (Case Merge in the Black Sea Dialects-A Kartvelian Substrate Feature?). Nurettin Demir'in yazısı ise Güney ve Batı Anadolu Yörük ağızlarında görülen kimi özellikleri -Derleme Sözlüğü ve kendi malzemelerine dayanarak- ele almaktadır (Einige Merkmale yörükischer Dialekte).

Armağandaki ağırlıklı yazılar arasında Tarihî Türk dili çalışmaları da önemli bir yer tutmaktadır. Bunların başında Doerfer'in ünlü Çağatay şairi Gedâ'i'nin dilini ele alan yazısı gelir (Die Sprache Gadâ'is). Peter B. Golden, komşu halkların dillerindeki veriler ve eski Kıpçak verilerinin ışığında Karakalpak adını inceler (The Černii Klobouci). György Hazai, Osmanlıcadaki ödünç sözcüklerin ünlülerini gözden geçirmektedir (Beobachtungen zum Vokalismus des Lehngutes im Mittelosmanischen). Mark Kircher, iki ayrı *Kabusname* çevirisini Türk dili tarihi açısından gözden geçirmektedir (Zwei osmanische Bearbeitungen des persischen *Qâbusnâma* als Quelle zur türkischen Sprachgeschichte). András Róna-Tas, *terem* "yurt; ev" sözünün kökenine ilişkin çalışmalarını özetler ve bu çerçevede Avarların kökeni sorununu irdeler (An "Avar" word: *terem*). Wolfgang-E. Scharlipp, Eski Türk Yazıtlarında var olduğu düşünülen bulunma/ayrılma ekini Yenisey Yazıtları ışığında ele almaktadır (Some remarks on the so-called Dative Suffix -a/-ä in the Yenisey Inscriptions). Peter Zieme, Altun Yaruk Sudur'un (*Altın Işıklı Öğreti Kitabı*) 20. bölümüne ait kursiv yazılı bir metni ele almaktadır (Aus einem alttürkischen Kommentar zum *Goldglanzsūtra*).

Roy Andrew Miller *l' ve *r' sesleri çerçevesinde Türkçe ile Korece arasındaki yakınlık sorununu işler (Trk. *l₂, *r₂ and Korean). Bu yazıda ET *bügü/böğü* ile aynı maddede yer verilen Osm. *bugu* büyük olasılıkla bir ağıza dayanmaktadır. Bu noktanın göz önünde bulundurulması ve ölçünlü dile ait biçimin (*büyyü* ?) verilmesi gerekirdi.

Kökenbilimi ile ilgili yazıların birincişi Milan Adamović'e ait. "Ordinalia Bolgarischen" başlıklı yazı Volga Bulgarcası ve Çuvaşçadaki sırasayı eklerini ve kökenini ele almakta. Juha Janhunen, Baykal yer adının kökenine ait verileri gözden geçirmektedir (Khamnigan Data on the Turkic Name of Lake Baikal). Kenesbay Musayev, Dravid dilleri, Sanskrit ve Türk dillerinin söz varlığındaki kimi öğeleri ele alarak arada bir yakınlık kurmaya çalışmaktadır. Bu arada karşılaştırmada kulanmaması gereken kimi örnekleri aynı maddede toplamaktadır. Örneğin ünlüsü uzun olan *uç* ile kısa olan *uç-* (*uçmak*) eylemini aynı maddede incelemektedir. Aynı yazıda benzer karışıklıklara başka örnekler de vermek olanaklıdır (Dravidian-Turkic-Sanskrit Lexical Comparisons). Claus Schönig Tuv. *heŋmä* "kurutulmuş et" çerçevesinde sözcüğün alınma mı yoksa öz Türkçe mi olduğunu tartışmaktadır (Ist **känmä* 'haltbar Gemachtes (Fleisch, Fisch)' wirklich ein samojedisches Lehnwort im Sajantürkischen?). Son kökenbilimi yazısı aynı zamanda Altayistikle de ilişkilidir. Talat Tekin'e ait olan söz konusu yazıda Türk dillerindeki ilgi (Genitiv) ekinin kökeni incelenmektedir (On the Origin of the Turkic Genitive Suffix).

Armağan, Éva Ágnes Csátó'nun hazırladığı kaynakçayla bitmektedir (Bibliography of Lars Johanson's works).